

JULIJA ZINKEVIČIENĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros katedra, Universiteto 3, 2734 Vilnius, Lietuva

INFORMACIJOS PRIEMONIŲ REIKŠMĖ KNYGŲ RINKAI

Knygų leidyba reikalinga, kad turtėtų kultūra, daugėtų tautos mąstytojų, rašytojų ir menininkų saviraiškos galimybės ir stiprėtų tautinės vienybės bei istorinės tradicijos jausmas. Knygos kelias nuo autoriaus iki vartotojo yra sudėtingas. Čia naudojamos įvairios informacijos priemonės, kurios dažniausiai palengvina spręsti išskylančias problemas, padeda sutrumpinti šį sudėtingą procesą.

Šiame pranešime pasidalinsiu mintimis apie vieno Vilniaus knygyno darbą ir informacijos priemonių reikšmę knygų rinkai. Pasirinktas knygynas yra nepramoniniame miesto rajone, gana toli nuo centro ir pavaldus Lietuvos rašytojų sąjungai. Tokių knygynų Vilniaus mieste yra keliadešimt. Jų struktūra ir asortimentas mažai kuo skiriasi.

“Atžalyno” knygynas yra vienas seniausių Vilniuje. Jis įkurtas 1917 metais. Bendras knygyno plotas – 112,51 m², prekybinės salės – 43,66 m². “Atžalynas” orientuojasi į savo aptarnaujamą rajoną. Daugiausia knygomis jis aprūpina mokyklas: 3 vidurines, 1 internatinę, be to, Vilniaus universitetą ir Policijos akademiją, 2 ligonines ir savo aptarnaujamą Antakalnio rajoną.

Knygynas nėra didelis. Pagrindinė prekybinė salė yra tik pusiau atvira pirkėjams. Knygos išdėstytos lentynose ir vitrinose, kurios yra už prekystalių. Tik nedaugelis knygų laikomos ant stalų kartu su leidyklų katalogais, prospektais ir kita informacine medžiaga.

“Atžalyne” nėra didelės kadru kaitos. Čia dirba 3 darbuotojos atitinkamai 25, 15 ir 8 metus. Jos atsako už knygų platinimą Antakalnio rajone, užsako naują ir nurašo pasenusią literatūrą, tiria knygų paklausą, rengia naujienų ir teminės literatūros apžvalgą, organizuoja ir dalyvauja įvairiuose renginiuose, šventėse, knygų mugėse.

Knygynas yra universalios pakraipos, tačiau čia dominuoja mokslinės, mokymo, medicinos, ekonomikos ir grožinės literatūros knygos.

Pagrindiniai knygų asortimento formavimo šaltiniai yra leidyklų katalogai, užsakymų planai ir prospektai. Sutartys sudaromos tiek su valstybinėmis, tiek su privačiomis leidyklomis (“Vaga”, “Šviesa”, “Vyturys”; “Rosma”, “Alma Littera”, “Varpas” ir kt.). Kiti asortimento formavimo šaltiniai yra literatūros supirkimas iš gyventojų, prenumerata ir pakartotiniai užsakymai.

Darbuotojų uždavinys – kuo geriau patenkinti gyventojų literatūros poreikius. Tam tiriama knygų paklausa. Tyrimo metu nustatoma, kokių knygų reikia atskiroms pirkėjų grupėms. Knygyno asortimento reikšmę pirkėjams lemia ne

bendras knygų kiekis knygyne, bet asortimento struktūros, atskirų literatūros skyrių sudėties, knygų, kuriose gvildenamos pirkėjų dominančios problemos, kiekio atitikimas aptarnaujamo rajono gyventojų poreikiams.

Dabartinėmis rinkos ekonomikos sąlygomis „Atžalyno“ knygynas užima aktyvią poziciją, norėdamas išlikti ir efektyviai funkcionuoti. Priemonės pirkėjų sprendimams veikti labai priklauso nuo pardavimo skatinimo. Viena iš tokių priemonių, tiesiogiai veikiančių paklausą, yra reklamos organizavimas ir tam skirtų išlaidų dydis. Knygynas siekia kontroliuoti rinką, o ne būti jos kontroliuojamas. Racionaliai veikiant, kuo daugiau lėšų išleidžiama reklamai, tuo daugiau parduodama. Šiuo atveju ypač svarbu efektyviai suderinti ir panaudoti įvairias informacijos priemones (paklausos tyrimo žurnalą, leidyklų planus, gautos literatūros registravimą, knygų apžvalgas ir kt.).

Pagrindinės informacinės priemonės literatūrai užsakyti yra leidyklų katalogai ir užsakyimų blankai, be kurių neįsivaizduojamas asortimento formavimas. Šiuo metu knygynas yra sudaręs sutartis su 16 leidyklų, iš kurių gauna spausdintus leidinius: knygas, plakatus, atvirukus ir panašią produkciją. Nemažą įtaką knygyno asortimento formavimui daro knygų prenumerata. Prenumeratos būdu daugiausia platinami daugiastomieji leidiniai, klasikų raštai.

Knygyno darbuotojoms sunku orientuotis literatūros sraute, sudėtinga atsakyti į įvairius pirkėjų klausimus. Čia joms padeda informacinės priemonės: knygų prekybos bibliografija, nukainotų ir nurašytų knygų sąrašai, teminiai prospektai, žurnalas „Knygnešys“, biuleteniai „Naujos knygos“, „Tarp knygų“, taip pat Ekspres-informacija. Remdamosios turimu literatūros asortimentu darbuotojos dažnai pačios rengia informacinę medžiagą „Naujienu kalendorius“, pagal kurį knygyno pirkėjai gali sekti gaunamų naujų knygų srautą. Be to, darbuotojos su pertrūkiais (dėl laiko stokos, literatūros gausos ir kt.) sudaro šias kartotekas: spausdinamų knygų, užsakytų knygų, išankstinių užsakyimų, turimų knygų, parduotų knygų, knygų likučių, pakartotinių užsakyimų. Tai pagrindinė parankinė informacijos priemonė, padedanti pirkėjams greitai ir tiksliai susipažinti su knygyno fondu, o darbuotojas gelbstinti nuo atsakymų į gyventojų užklausas žodžiu ir telefonu. Dažniausiai informacija apie atskiras knygas pateikiama pirkėjams individualiai.

Siekdamas geriau aptarnauti pirkėjus, patenkinti jų poreikius, knygynas superka naudotas knygas. Taigi įvairėja knygų asortimentas, sumažinamas spausdintų darbo krūvis, knygynas gauna papildomų pajamų mažiausiomis sąnaudomis. Superkamos įvairios tematikos ir įvairaus senumo knygos. 1997 metų pirmą pusmetį iš gyventojų nupirkta knygų už 5,3 tūkst. Lt. Šios knygos įtraukiamos į bendras knygyno informacijos priemones su nuoroda, kad tai supirktos knygos.

Būtina paminėti ir parodas, knygų platinimo ir propagandos renginius, knygų muges, šventes. Knygynas dažniausiai rengia naujos literatūros parodas ir temines parodas, skirtas įvairiems jubiliejams, sukaktims ir pan. Didžiąją reikšmę knygų propagandai turi įvairūs renginiai. Jų metu pirkėjai susitinka su rašytojais,

menininkais, leidėjais. Kadangi knygynas priklauso rašytojų sąjungai, tai dažnai vyksta susitikimai su rašytojais, poetais; jų metu pristatomos naujos knygos, veikia prekybos kioscai.

Gyventojai pamėgo knygų platinimo savaites, per kurias prekiaujama atpigintomis leidyklų knygomis. Dažnai tokios akcijos rengiamos drauge su "Vagos", "Baltų lankų", "Vyturio" leidyklomis.

Knygynas neapsiriboja vien knygų reklama ir prekyba vietoje. Darbuotojos vyksta į knygų šventes, mugės, "Poezijos pavasario", "Rašytojų dieną", spaudos dienos renginius.

"Atžalynas" neturi savo nuolatinių platinimo kioskų, bet dažnai juos atidaro įvairiose įmonėse, mokyklose, ligoninėse (22-oje vidurinėje mokykloje, "Audėjo" fabrike, klinikinėje ligoninėje). Šios akcijos organizuojamos suderinus tarpusavyje jų laiką, tematiką ir knygų asortimentą. Paprastai parengiami literatūros sąrašai ar trumpos apžvalgos. Knygyno darbuotojos nuolat ieško naujų darbo formų, naujų leidėjų ir platinimo būdų, ypač daug dėmesio skiria knygų reklamai.

Darbuotojos stengiasi atlikti išsamią iš įvairių šaltinių surinktos medžiagos analizę; daryti tikslesnes prognozes, kad sumažėtų neišperkamų knygų; plėsti knygų supirkimą iš gyventojų ir individualių leidėjų. Planuojama artimiausiu metu taikyti naujausius prognozavimo ir planavimo metodus, ekonomikos, marketingo bei komercijos laimėjimus, tobulinti informacijos priemones kuriant išsistą jų sistemą, kuri efektyviai padėtų spręsti visus iškilusius klausimus ir problemas.